
Отримано: 20 грудня 2017 р.

Прорецензовано: 21 грудня 2017 р.

Прийнято до друку: 22 грудня 2017 р.

e-mail: madlucinda@gmail.com

DOI: 10.25264/2522-9672-2017-2(14)-69-74

Кучинська Л. С. Мірче Еліаде як видатний дослідник релігії ХХ ст. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Релігієзнавство»*. Острог : Вид-во НУ«ОА», 2018. № 2(14). С. 69–74.

УДК 291.11

Кучинська Людмила Сергіївна,
*аспірант кафедри релігієзнавства і теології
Національний університет «Острозька академія»*

МІРЧЕ ЕЛІАДЕ ЯК ВИДАТНИЙ ДОСЛІДНИК РЕЛІГІЇ ХХ СТ.

М. Еліаде не дарма зараховують до числа видатних мислителів ХХ ст. Мірче Еліаде – фігура складна та неоднозначна. Його роботи й досі видаються великими тиражами по всьому світу, а ідеї залишаються предметом суперечок і чисельних наукових дискусій.

Оригінальність висвітлення ним філософської та антропологічної проблематики і глибина досліджень сфери релігійного досвіду людини надає його роботам неминущу гуманістичну цінність, виключно важливу для розуміння духовних основ буття людини та суспільства.

Ключові слова: історія релігії, міф, людина релігійна, антропология.

Liudmyla Kuchynska,
*postgraduate student of the Chair of Religious Studies and Theology
of the National University of Ostroh Academy*

MIRCEA ELIADE AS AN OUTSTANDING SCHOLAR OF RELIGION OF THE TWENTIETH CENTURY

M. Eliade is in vain count as one of the eminent thinkers of the twentieth century. Mircea Eliade – the figure is complex and ambiguous. His work is still being published in large circles around the world, and ideas remain the subject of controversy and numerous scientific discussions.

The originality of the coverage of the philosophical and anthropological issues and the depth of research in the field of religious experience of a person gives his work the inevitable humanistic value, which is extremely important for understanding the spiritual foundations of the existence of man and society.

Key words: history of religion, myth, religious person, anthropology.

Постановка проблеми. Не знайдеться іншого філософа і дослідника релігій ХХ ст., чії роботи викликали б таку бурхливу полеміку та розглядалися б настільки по-різному, як праці Мірче Еліаде. В науковій літературі можна зустріти діаметрально протилежні оцінки цінності його ідей та методів. Це стосується як жорсткої критики і звинувачень у бездоказовості його теорій і вільній інтерпретації фактів, так і захопленої прихильності.

Так, зокрема, М. Еліаде звинувачували у популяризаторстві, відсутності історизму, неточності в деталях і в не виправданій тязі до надмірно широких узагальнень на ґрунті захопленості декількома основними теоретичними припущеннями. Безперечно, дослідницький метод Еліаде, ставши практично класичним, далеко не однозначний, проте, його позиція видається вкрай цікавою і значущою не тільки для релігієзнавства та прикладної науки, але й для культурології та філософії.

Виклад основного матеріалу. Мірче Еліаде народився 9 (13) березня 1907 року у Румунії, у Бухаресті, в родині військового. Він був другим із трьох дітей. За народженням – православний, але ґрунтовної релігійної освіти і виховання ні в родині, ні в школі, ні в ліцеї «Спіру Харет», де він навчався, так і не отримав. З цього приводу пізніше він сам говорив про себе: «Я не дуже добре знав власну традицію, православ'я... Наголос робиться на літургію, літургійне життя, ритуали. Таємниці. Я брав участь у всьому цьому, але особливого значення цьому не надавав» [1]. Це зумовило, у кінцевому рахунку, його захоплення нехристиянським Сходом, яке справило значний вплив на формування пантеїстичного аспекту у світогляді М. Еліаде, що був притаманний йому впродовж усього життя.

У 1928 р. він закінчив Бухарестський університет, після чого поїхав до Індії, де в університеті міста Калькутта вивчав санскрит, а також індійську філософію. Отримавши другу освіту, М. Еліаде провів шість місяців у гімалайському ашрамі Рішкеш; саме там, в Гімалаях, сформувалися його погляди на релігію як на ієрофанію, тобто прояв священного [1, с. 163].

У 1931 р. він повернувся до Румунії, захистив докторську дисертацію з йоги і до 1939 р. викладав у Бухарестському університеті. У 1945 р. Мірче Еліаде став професором Сорбоннського університету, а в 1956 р. переїхав до Чикаго, де в університеті отримав кафедру професора історії релігії.

Поліглот і ерудит, літератор і вчений, дипломат і послухник індійського ашрама, М. Еліаде пройшов нелегкий, але надзвичайно цікавий життєвий шлях, переживши трагічний розрив із батьківщиною. Саме він, зрештою, змусив його писати книги на трьох іноземних мовах. Румун за походженням, М. Еліаде став космополітом, органічно увібрав у себе не тільки християнську культурну традицію, але й духовний досвід Індії. Впродовж усього свого життя він намагався знайти точки дотику між Західною цивілізацією, багато в чому близькою з іудео-християнським корінням, таємничим Сходом і навіть архаїчними віруваннями первісних культур. У своєму постійному прагненні дійти до витоків суті цивілізацій, Мірче Еліаде вдалося створити оригінальну релігієзнавчу концепцію, яку він назвав «історією релігій» [2].

Основні роботи Мірчі Еліаде: Аспекти міфу (1963 р.), Мефістофель і Андрогін (1961 р.), Міф про вічне повернення (1949 р.), Міфи, сновидіння, містерії (1960 р.), Нариси порівняльного релігієзнавства (1958 р.), Релігії Австралії, Священне і мирське (1959 р.), Таємні суспільства. Обряди ініціації і посвячення (1958 р.), Трактат з історії релігій (в 2-х тт.), Шаманізм (1951 р.).

У своїх працях М. Еліаде, перш за все, ставив перед собою мету виявити структуру і значення релігійних феноменів, зрозуміти їх смисли. Свій метод науковець засновував на вивченні внутрішніх законів релігій. Увага історика релігій, на його думку, має бути сфокусована одночасно на власному значенні релігійного факту і на його історії. Систематизація результатів дослідження повинна базуватися на феноменології та релігійної філософії.

Для М. Еліаде історія релігій виходить за рамки наукових кабінетів, бібліотечних залів і польових досліджень. Вона звертається безпосередньо до культури у цілому і до кожної людини окремо. Більш того, історія релігій, виводячи нове знання про людину, на думку М. Еліаде, здатна створити екзистенційну підставу, по-новому онтологізувати буття так званої «сучасної людини».

За ним, вивчення історії релігій спроможне відіграти важливу роль у сучасному культурному житті, і не тільки тому, що розуміння езотеричних і архаїчних релігій значно допоможе в культурному діалозі з представниками цих релігій. Ще більш істотно те, що ґрунтовне студіювання історії релігій неминуче досягне більш глибокого знання про людину. Відтак саме на базі такого знання міг би розвинути нео-гуманізм [3].

На тверде переконання Мірче Еліаде, ніхто не вільний від релігійного почуття, навіть сучасна невіруюча людина, оскільки релігія та міфологія приховані в глибинах її свідомості. Отже, кожен індивід, перш за все, виступає в якості *homo religiosus*, відповідно і його сприйняття навколишнього середовища також є релігійним.

Деякі дослідники дорікають Мірче Еліаде в модернізації міфологічної свідомості, оскільки він приписує останній не тільки знецінення історичного часу, але й цілеспрямовану боротьбу з профанним часом, з історією. На підставі переконання, що будь-який предмет і дія стають реальними лише в разі імітації деякого архетипу, М. Еліаде висунув припущення, що циклічний час міфології та історія людини архаїчної культури завжди буде прагнути до повторення часу творіння [3].

Одним із найбільш значущих положень концепції М. Еліаде є висунуте ним оригінальне вчення про категорії ієрофанії, тобто – вияви священного у повсякденному, ланка між сакральним і профанним. М. Еліаде підкреслював, що зручність цього терміна полягає в тому, що він висловлює тільки те, що виражає і не наділений будь-яким ціннісним змістом. Профанний предмет має значенням саме завдяки тому, що є ієрофанія, яка відображає щось інше, не природне, але сакральне.

Теорія Мірче Еліаде про страх людини перед історією базується на його специфічному розумінні міфу. Дійсно, якщо припустити, що міф оповідає про сакральну реальність, про самий початок, то, отже, він відносить людину до часів, коли вона ще не була смертною [4]. У своїй трактовці міфу, М. Еліаде виокремлює п'ять основних функцій останнього:

- міф становить історію подвигів надприродних істот;
- міф є абсолютно істинним, оскільки відноситься до реальності, але, водночас, сакральним, оскільки оповідає про надприродне;
- міф завжди має відношення до творення або створення чогось, тим самим показує парадигму всіх актів людської поведінки;
- міф завжди має гносеологічну функцію, оскільки, пізнаючи міф, людина пізнає й походження речей, що дозволяє їй маніпулювати ними;
- міф завжди в тій чи іншій мірі «проживається», складаючи основу ритуалу.

М. Еліаде часто критикував редукціонізм, вказуючи, що не можна «реконструювати історію тієї чи іншої релігійної форми, виходячи з її

соціологічного, економічного чи політичного контексту» [1]. Він вважав, що соціологія, психологія, політологія, антропологія не здатні дати відповіді на питання, пов'язані з релігією. Навпаки, релігійний феномен буде розпізнано як такий тільки тоді, коли він буде «схопленим» на власному рівні, тобто, якщо він буде досліджуватися як щось релігійне. Спроба схопити сутність подібного феномена засобами фізіології, психології, соціології, лінгвістики, мистецтва – помилкові.

Антиредукціоністське кредо Мірче Еліаде дозволило йому знайти спільну мову з низкою теологів, особливо з Паулем Тілліхом. За М. Еліаде, однією з істотних особливостей історії релігій є можливість діалогу релігій, який вона дозволяє встановити. Спадкоємиця класичної феноменології релігії, яка виникла в руслі протестантської теології, історія релігій М. Еліаде була налаштована на плідну співпрацю з останньою. Одним із результатів спільної праці теолога П. Тілліха і М. Еліаде є лекція «Значення історії релігій для теолога-систематика» [5]. Мало кому відомий той драматичний факт, що на наступний день після того, як 12 жовтня 1965 року Паул Тілліх прочитав цю знамениту лекцію, він раптово помер на руках у М. Еліаде.

В основі вчення Мірче Еліаде про Новий гуманізм лежить визнання необхідності діалогу між Сходом і Заходом, традиційною культурою і «цивілізацією». З іншого боку, Новий гуманізм також передбачає набуття людиною внутрішньої гармонії, миру із самим собою, відмова від ідеї «зачарованого» світу, а також визнання того факту, що людина конче потребує чогось надприродного, нез'ясованого, таємничого.

Концепція Нового гуманізму М. Еліаде відкриває нові горизонти для студіювання історії релігій. Будучи покликаним допомогти розумінню себе та інших, вирішення екзистенціальних криз, досягнення конструктивного діалогу між Заходом і Сходом, пізнання історії релігій підноситься на якісно інший рівень, стаючи однією з найперспективніших дисциплін нового, XXI ст.

Висновки. Отже, дослідження Мірче Еліаде – це пошуки оптимального вирішення проблем сучасної культури через досвід і «філософію» людини традиційного суспільства. Його інтерес до питань релігії не тільки науково-практичний, але і філософсько-аксіологічний. У своїх численних працях йому вдалося відтворити цілісну систему «філософії» архаїчної людини, виділивши основні принципи існування та світогляду останньої. Критично оцінивши сучасний стан культури з її невротичністю, страхами і нескінченною депресією,

---

М. Еліаде запропонував нові шляхи для подолання цієї кризи. Його він вважав екзистенційною щодо homo religiosus, яка опинилася у секуляризованому світі.

Список використаних джерел:

1. Элиаде Мирча. Испытание лабиринтом. Беседы с Клодом-Анри Роке. *Иностранная литература*. 1999. № 4. С. 159–160.
2. Забияко А. П. Сакральное как категория феноменологии религии М. Элиаде. URL: <http://eliade.upelsinka.com/cr3.htm>.
3. Guilford Dudley Religion on trial: Mircea Eliade & his critics (Испытание религии: Мирча Элиаде и его критика). URL: <http://www.journals.uchicago.edu/doi/abs/10.1086/486715>.
4. John D. Dadosky The structure of religious knowing (Структура религиозного знания). URL: <https://books.google.com.ua/books?id=-Mq2tY2rO4UYC&hl=uk>.
5. Carl Olson The theology and philosophy of Eliade: a search for the centre (Теология и философия Элиаде: поиск центра). URL: <https://searchworks.stanford.edu/view/2315365>.